

Ілля ПАРШИН

**ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКІ СЮЖЕТИ
В “RERUM HUNGARICARUM DECADES”
АНТОНІЯ БОНФІНІ**

У статті проаналізовано свідчення італійського гуманіста Антонія Бонфіні, в яких ідеться про Галицько-Волинську державу та її володарів. Хроніст працював при угорському дворі короля Матяша Корвіна, тому залишив кілька описів руської історії XIII–XIV ст. Зокрема, він одним з перших пов'язав появу міста Львова з князем Левом Даниловичем. Також досліджено опис вбивства чернігівського правителя Михайла Всеволодовича – у книгу XV ст. запис про мученицьку смерть володаря потрапив або зі свідчень францисканця П'єро Карпіні, або з невизначеного руського тексту. Окрім того встановлено, що на підставі старшої угорської та німецької хронікарської традиції він висвітлив участь князя Данила Романовича в коронаційних урочистостях Бели IV, описав появу монголів на Русі та перехід степовиків через Карпати, згадав про шлюб Кунігунди Ростиславівни і богемського короля Пшемисла-Оттокара II, занотував прибуття загадкового руського князя Лотки до Вишеграда у 1335 р.

Ключові слова: Антоній Бонфіні, держава Романовичів, Угорське королівство, Львів, Русь.

Дослідження історії Галицько-Волинської держави останнім часом набуває широкої популярності. Існування цієї невід'ємної частини давньоукраїнського минулого охоплює щонайменше XIII – другу половину XIV ст., від моменту, коли володимирський князь Роман Мстиславович приєднав до своїх володінь Прикарпатську землю і аж до періоду боротьби за спадщину Романовичів, який охопив, за деякими обгрунтованими версіями, навіть першу третину XV ст. Інтерес науковців “підігрівався” специфікою джерельної бази. Третя частина Іпатіївського літописного кодексу (Галицько-Волинський лі-

топис або хроніка Романовичів¹) у поєднанні з записами європейських анналістів містять чимало інформації про політику, дипломатію, побут, звичаї Русі, але залишають місце для інтелектуального змагання, побудови гіпотез і припущень. Після 1292 р. текст зведення раптово обривається, на перший план виступають латиномовні пам'ятки, свідчення яких не настільки докладні, але достатні для розуміння, принаймні, загальної картини розвитку регіону. Ці записки потребують подальших студій.

Метою статті є аналіз повідомлень італійського гуманіста Антонія Бонфіні (†1503) про Русь за панування Романовичів. В історіографії цьому середньовічному автору приділено небагато уваги, хоча деякі його думки, як побачимо далі, вирізняються з загального річища угорського середньовічного історіописання.

Помічні в осмисленні спадщини хроніста роботи дослідників присвячено минулому Галицько-Волинської держави. Зокрема, класичними є студії Михайла Грушевського, який визначив віхи політики Романовичів упродовж XIII–XIV ст., докладно розглянув взаємозв'язки між русами та монголами, русами й тогочасними європейськими державами, провадив до наукового вжитку матеріали латиномовних та німецькомовних пам'яток². Його висновки актуальні й дотепер. Руське хронікарство XIII ст. розглянув Микола Котляр³. Чимало нового до виявлення генеалогічних зв'язків династії Романовичів з іншими правлячими родами вніс Леонтій Войтович⁴. Іван Паславський висвітлив важливі релігійні та дипломатичні орієнтири Русі, проаналізував ранні тексти до історії Львова⁵. Ілля Паршин дослідив звістки європейських джерел XIII–XV ст. про

¹ Ипатьевская летопись. *Полное собрание русских летописей*, Т. 2. 2-е изд., ред. Алексей Шахматов. (Санкт-Петербург: Типография М. А. Александрова, 1908), 938 стб. + 84 с.

² Михайло Грушевський, *Історія України-Руси*. Т. 3: До року 1340. (Львів, 1905), 586 с.

³ Микола Котляр. Коментар до літопису. *Галицько-волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар*. Ред. Микола Котляр, Валерій Смолій та інші (Київ: Наукова думка, 2002), 157–360.

⁴ Леонтій Войтович, *Галич в політичному житті Європи XI–XIV століть*. (Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2015), 478 с.

⁵ Іван Паславський, *Хто і коли заснував місто Львів? Вірогідні й невірогідні дати заснування столиці Галичини*. (Львів: НВФ “Українські технології”, 2010), 35+1 с.

Галицько-Волинську державу⁶.

Для повноти нарису використано роботи іноземних фахівців. Наприклад, необхідно виокремити розвідки Станіслава Закшевського⁷, чи не найвизначнішого польського медієвіста міжвоєнного часу Броніслава Влодарського⁸ й сучасного дослідника Александра Свежавського⁹. Окрім того, декотрі подробиці русько-угорських контактів простежено у роботах серба Джури Гарді¹⁰ та канадця Мартіна Дімніка¹¹.

Отже, минулому держави Романовичів присвячена ґрунтовна література. Водночас, існує потреба “вписати” до неї повідомлення Антонія Бонфіні. Його нотатки дозволяють дещо доповнити уже наявні знання.

У цілому, в угорських пізньосередньовічних роботах відгуків про середньовічні Галицьку землю і Волинь небагато¹². Чимало з цих творів укладені під впливом ренесансних тенденцій, що стали особливо відчутними за часів правління короля Матяша Гуняді (Матяша Корвіна, 1443–1490). На думку дослідників, єпископ і канцлер Янош Вітез (бл.1408–1472) прищепив правителю, своєму вихованцю, смак до тогочасної європейської культури. Хоча він, як вважається, ніколи не відвідував Італію, але був щирим гуманістом. Янош ретельно складав листи латиною, колекціонував книги та рукописи і незабаром після призначення на посаду естергомського архієпископа 1467 р. заснував університет в Прессбурзі (нині – Братислава, Словаччина). У 1447 р. він направив свого племінника Іоана до Феррари, де той отримав освіту в знаменитій школі Гуарі-

⁶ Ілля Паршин, *Дипломатія Галицько-Волинської держави: європейські наративні джерела XIII–XV століть*. (Львів: Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, 2018), 348 с.

⁷ Stanisław Zakrzewski, *Wpływ sprawy ruskiej na państwo Polskie w XIV w.* (Zamość: Zygmund Pomarański i Spółka, 1922), 63 s.

⁸ Bronisław Włodarski, *Polska i Rus 1194–1340*. (Warszawa: PAN, 1966), 326 s.

⁹ Alexander Swieżawski. Regencja Władysława Opolczyka na Rusi Czervonej. *Książę Władysław Opolczyk. Fundator klasztoru Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie*, red. M. Antoniewicz, J. Zbudniewek (Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2007), 247–290.

¹⁰ Джура Гарді. Чи Ростислав Михайлович був баном Мачви? *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Вип. 20. (Львів, 2011), 197–203.

¹¹ Martin Dimnik. *The Dynasty of Chernigov 1146–1246*. (Cambridge: University Press, 2003), 476 p.

¹² Ілля Паршин. *Дипломатія*, 201–225.

но Веронезе. Хлопчик, відомий пізніше як Янош Панноній (1434–1472), провів 11 років в Італії, опанував сучасну йому моду, латинську та грецьку мови на найвищому рівні. Після повернення до Угорщини Матяш призначив його єпископом Печі, доручав важливі політичні місії. З незрозумілих досі причин обидва високоповажні клірики змовилися проти короля. Після викриття та провалу зговору Янош Вітез був позбавлений усіх маєтностей і привілеїв й, змучений хворобами, відійшов на інший світ. Його племінник вирішив емігрувати, але не пережив дядька, помер навесні 1472 р. на шляху до Італії, у замку Медведград поблизу Загреба. Водночас, започаткована ними просвітницька справа існувала далі – король Матяш Корвін опікувався книгозбірнею, оточував себе визначними діячами XV ст. Відомо, що при його дворі жили іноземні науковці, утім, італійці, які входили до невеликого кола угорських гуманістів. До палацу мали доступ лише кілька людей різних соціальних станів, серед них, наприклад, аристократ Миколай Баторій (†1506), який навчався у Феррарі, або Петро Вараді (†1501), син простого міщанина. Центром об'єднання був сам король. Матяш вільно розмовляв німецькою, чеською та італійською мовами, напевно, добре володів латиною, адже дозволяв собі виправляти граматику своїх співтрапезників під час промов. Він багато читав і охоче брав участь у витончених дискусіях за обіднім столом, перебіг та спрямування яких завжди контролював. Після шлюбу Матяша Корвіна та Беатріче Неаполітанської (1457–1508) розповсюдилися й зовнішні риси італійської моди. Інші нобілі не могли засуджувати ексцентричні звички свого правителя та його дружини відкрито, адже за це б їх покарали, проте вони не приховували своєї зневаги до придворних інтелектуалів¹³.

За таких обставин в Угорщині з'явився Антоніо Бонфіні (1434–1503). Він приїхав у 1486 р., шукав посаду при дворі королеви Беатріче, і в кінцевому підсумку отримав доручення написати історію Угорського королівства. Його твір (“*Regum Ungaricarum Decades Quattuor et Dimidia*”¹⁴, укладений упродовж 1487–1496 рр.) був остаточно завершений лише після смерті покровителя й опублікований значно пізніше – у Базелі

¹³ Pál Engel. *The Realm of St. Stephan: a History of Medieval Hungary, 895–1526*. (London; New York: I. B. Tauris & Co Ltd), 318–322.

¹⁴ Для статті використано видання: Antonio Bonfini. *Historia Pannonica: sive Hungaricarum Rerum decades IV et dimidia Libris XLV*. (Coloniae Agrippinae [Köln]: Sumptibus Haeredum Johannis Widfnfeldt et Godefridi de Berges, 1690).

в 1543 р. Робота Бонфіні – це збірка угорських та зарубіжних джерел, прикрашена гуманістичною риторикою, але коли він описує події як очевидець, його записи стають значно ціннішими. Він, безперечно, підкорився канонам тогочасної історіографії. Наприклад, італієць обґрунтував походження сім'ї Гуняді від римського консула. Головне завдання його книги – ідеалізувати короля Матяша. Прославляння могутнього володаря угорців вплинуло на інших ранньомодерних історіографів¹⁵.

Водночас, у розлоному тексті можна виокремити кілька важливих згадок, пов'язаних з Руссю. Зокрема, визначаючи межі Угорського королівства, А. Бонфіні зазначив: “*Ultra Peucinos Russie, que Rutenia nunc dicitur, transalpine regio, quam olim Bodini Amaxobiique, nunc Ruteni incolunt: quorum Leopoldis a Leone Imperatore pro parta Barbarorum victoria nominatur, metropolis profecta nobilissima, ubi celeberrimum universae Scythiae celebratur emporium*”¹⁶ (“За Певкинами [є] Русь, що Рутенія нині зветься, за горами королівство, що тоді Бодіни й Амаксобії [там жили], зараз Рутені [його] населяють: їхній Львів Левом Імператором на честь перемоги над Варварами названий, столиця зростаюча, визначна, де більшістю світу Скіфії щасливо наповнюється ринок”). Цитований фрагмент – зразок поєднання античної традиції з європейськими реаліями XV ст., характерний для історіографії епохи Відродження. “Певкини”, “Бодіни” та “Амаксобії” були племенами, які вже не населяли Прикарпаття та доколишні землі у середньовіччі, але захоплення римською картографією “змусило” італійського гуманіста згадати про них.

Нотатка про Львів неоднозначна. Насамперед, італійський автор наголошує на ролі центра “світу Скіфії”, що приваблював торговців різноманітними товарами. Джерелами для цієї тези могли бути як загальні уявлення про багатства Львова (адже XV ст. було періодом розквіту міста¹⁷), так і пам'яті про королівські привілеї, надані свого часу угорським монархом Людовиком I Анжуйським (1326–1382) та його управителем, “господарем Руської землі, вічним дідичем і самодержцем” Володиславом Опольським (1332–1401).

Оригінальна думка про найменування Львова на честь

¹⁵ Lóránt Czigány, “A History of Hungarian Literature,” *Mek.oszk.hu*, доступ отримано 6 серпня 2019, <http://mek.oszk.hu/02000/02042/html/5.html>.

¹⁶ Antonio Bonfini, *Historia Pannonica*, 4–5.

¹⁷ Ольга Гуль, *Львів у XVI столітті: місто конфліктів та порозумінь*. (Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2018), 55–56, 72–73, 87.

“Лева Імператора”, переможця варварів. У цьому записі А. Бонфіні міг мати на увазі котрогось з візантійських василевсів, адже Лев – грецьке ім’я. Щоправда, цей витяг точніше утверджує думку про князя Лева Даниловича (1225/28–1299/01), як можливого фундатора міста. Загалом, такий погляд відповідає усталеній традиції, коли ранньомодерні руські та європейські автори пов’язували Львів саме з сином короля Данила (1202–1264).

Зокрема, Галицько-Волинський літопис зафіксував виникнення міста лише принагідно, без пояснення його появи – у зв’язку з пожежею в Холмі¹⁸. Першим заснування Львова князем Левом Даниловичем зауважив польський хроніст Ян Длугош (1415–1480): “Львівська земля – п’ята; вона носить відзнаку [у вигляді] синього лева на червоному полі, не увінчаного короною, що спинається на скелю. Цей образ є спільним символом цієї землі та її [головного] міста, яке називається Львовом, тому що вперше було засноване князем Левом”¹⁹. Більшість історіографів XVI–XVII ст., утім авторів білорусько-литовських літописів підтримали правильність цього твердження²⁰. Отже, А. Бонфіні по хронології другим після Я. Длугоша описав початки княжого міста й утвердив його зв’язок зі старшим Даниловичем.

З аналізованої нотатки помітно, що князь Лев тільки дав уже, начебто, існуючому “граду” своє ім’я. Напевно, сприймати цю деталь як аксіому не потрібно. Якщо звернутися до аналогій, то його батько Данило Романович заснував Холм вже на місці певного поселення: “[Данило] газдашоу же емоу по полю и ловы дѣюшоу и видѣ мѣсто красно и лѣсно на горѣ шбѣходашоу шкроугъ его полю и вопроша тоземѣць како именууеться мѣсто се шни же рекоша Холмъ емоу има ешь и возлюбивъ мѣсто то и помысли да сожижеть на немъ градець малъ шбѣшаса Бѣу и стѣмоу Иваноу Златооустоу...”²¹. Напевно, цей “гоземѣць” й інші місцеві стали чи не першими мешканцями столиці короля Данила, або, принаймні, примушені були долучитися до його зведення.

А. Бонфіні своєрідно пов’язав Львів з невизначеною бит-

¹⁸ “Ипатьевская летопись,” 841.

¹⁹ Цит. за: Іван Паславський, *Хто і коли заснував місто Львів?*, 18. Робота польського автора по геральдиці створена у другій половині XV ст. Авторство Яна Длугоша достовірно не встановлено: Mariusz Kazańczuk, “*O herbach szlacheckich w dawnej Polsce*,” *Nauka* 4 (2006): 122–123.

²⁰ Див.: Леонтій Войтович, *Галич*, 57, прим. 314.

²¹ “Ипатьевская летопись,” 842.

вою, в якій тріумфував князь Лев. Зокрема, вже у першій половині XVI ст. німецький космограф Себастьян Мюнстер (1489–1552) відтворив ідею перемоги руського володаря над народами Русі²². З роботи італійського гуманіста, однак, можна припустити, що ішлося про звитягу над “Певкинами”, “Боднами” та “Амаксобіями”, тобто варварами античних часів, тоді як С. Мюнстер написав дуже невизначно – “... народами цієї ж землі...”²³. Пізніше ця парадигма трансформувалася. Очевидно, вікторію над не існуючими у середньовіччі етносами наступні дослідники сприйняли неоднозначно і потрактували її на власний розсуд. Наприклад, Мацей Стрийковський (1547–1582) та інші автори пов’язували заснування Львова з перемогою князя Лева у русько-литовському протистоянні кінця 1260-х років та убивством князя Войшелка Міндовговича (†1267)²⁴. Не зважаючи на помилковість, ця конструкція засвідчує спроби ранньомодерних знавців минулого поєднати стару, подекуди міфічну інформацію з новими доступними джерелами.

Щоправда, успіх старшого Даниловича міг бути пов’язаний з битвою під Ярославом 1245 р. Тоді, після монгольського нашествия, воїнів не вистачало настільки, що довелося кинути в бій навіть князя Лева, на той час ще “детеска”, тобто представника наймолодшого стану руської рицарської науки (хоч і під наглядом досвідченого боярина Василька Гавриловича)²⁵. Не зважаючи на, начебто, молодий вік, володар продемонстрував свої відмінні бойові навички, зламавши спис об обладунок угорського полководця Фільнія²⁶. Перебіг бою літописець охарактеризував дуже докладно²⁷. Відчувається його добре розуміння змісту цієї кампанії – вінця протистояння за Галицьке князівство. Після перемоги (або ще до неї) Лев Данилович став володарем Перемишльського та Белзького князівств, тому град на перетині шляхів від Перемишля і Белза до Галича найкраще відповідав місту, названому на його честь²⁸. В угорському хронікарстві битва під Ярославом не згадується, проте деякі відомості про неї присутні в актовому матеріалі²⁹.

²² Sebastian Münster, *Cosmographie oder Beschreibung aller Länder, Herrschafften, fürnemsten Stetten, Geschichten, Gebreüche[n], Hantierungen etc.* (Basel: durch Henrichum Petri, 1564), 1269.

²³ Ibidem.

²⁴ Див.: Іван Паславський, *Хто і коли заснував місто Львів?*, 9–10.

²⁵ Леонтій Войтович. *Галич*, 201.

²⁶ Мирослав Волощук. Просопографічні студії битви під Ярославом 17 серпня 1245 року. *Colloquia Russica. Series II* 3 (Kraków, 2017), 106–107.

²⁷ Ипатьевская летопись, 800–805.

²⁸ Леонтій Войтович. *Галич*, 60.

²⁹ Михайло Грушевський. *Історія України-Руси*, Т. 3, 61, прим. 1.

Проте, хіба А. Бонфіні, пишучи про варварів, мав на увазі саме цей конфлікт? Відповіді на це питання, на жаль, наразі неможливо.

Заразом, італійський гуманіст при дворі короля Матяша Корвіна започаткував кілька літературних традицій щодо початків Львова та “князя Лева, помічника імператора Карла Великого”³⁰, відомих згодом в Центрально-Східній Європі. Щоправда, складно довести, чи він запропонував їх сам, чи слідував зразкам, що були сформовані раніше невідомими попередниками.

Надалі А. Бонфіні повернувся до галицько-волинських сюжетів під 1235 р., коли описав коронацію Бели IV (1206–1270): “In ea celebratione Colomannus frater, Dux declaratus, ensemp praetulit. Daniel, Ruthenogum Princeps, equum praereventer egit”³¹ (“На його урочистому святкуванні брат Коломан, князь проголошений, меч ніс. Данило, Русі князь, коня поважно вів”). Як відомо, князь Данило Романович восени того року справді перебував в Угорщині³². Церемонія, у якій він брав участь (“обов’язок конюшого” – лат. *Officium stratoris*), уже тривалий час привертає увагу дослідників. Її трактували і як визнання підлеглості Арпадам, і як політичний хід, покликаний надати пошесті Белі IV, не визнаючи його сюзеренітету, забезпечити поле для політичного маневру під час подальшої боротьби за Галицьку землю³³. Епізод позичено з угорських хронік XIV–XV ст. А. Бонфіні лише перефразував його, не додавши нових деталей. Однак, наскільки відомо, в історіографії на це повідомлення А. Бонфіні досі не звертали уваги.

Поява монгольського війська в Європі не пройшла повз увагу італійського хроніста. Напевно, він скористався “Жалібною піснею про розорення Угорського королівства татарами” магістра Рогерія (†1266)³⁴. Принаймні, в тексті XIII ст. вміщено

³⁰ Див.: Ілля Паршин, “Львів в угорській історіографії XV–XVII століть,” *З історії західноукраїнських земель* (у друці).

³¹ Antonio Bonfini, *Historia Pannonica*, 203.

³² Ипатьевская летопись, 774.

³³ Огляд думок див.: Михайло Грушевський, *Історія України-Руси*, 52–53; Ілля Паршин, *Дипломатія*, 206–215. Водночас, не відомо, чи Бела IV сидів верхи на коні, якого вів Данило Романович. Однозначно у джерелах це не написано, тому ритуалу *Officium stratoris* могло не бути взагалі. На таку можливість вказав Володимир Александрович під час виступу на конференції “Західноукраїнські землі княжої доби”, Львів, 30 січня 2019 р.

³⁴ Магістр Рогерий. *Горестная песнь о разорении Венгерского королевства татарами*. Пер. с лат. яз. и коммент. А. С. Досаева (Санкт-Петербург: Дмитрий

ті самі згадки, що і у А. Бонфіні: про “Руські ворота” й чималу кількість “половців та русів”, які прагнули перетнути Карпати, рятуючись від наступаючого війська ординців³⁵. Заслугує на увагу епізод, присвячений звичаям кочовиків та вбивству чернігівського князя Михайла Всеволодовича (1179–1246): “Suo Regi, ante stationem, magnum simulacrum honorifice ponunt, cui equo quos nemo deinde conscendit, dicant; mactant etiam animalia varia quae combustis ossibus devorant. Huic quisque praeteriens se inclinare ac praevenetari cogitur, quod quum Michael Dux Ruthenorum facere recusaret, publice extemplo trucidatus est”³⁶ (“Свого короля [ординці] біля табору великий образ шанобливо ставлять, ніхто далі верхи не проїде, кажуть; приносять у жертву там тварин різних, яких смаженими кістками насолоджуються. Тому будь-кого минаючого [повз образ] вклонитися як належить змушували, коли Михайло, князь Русі, робити те відмовився, привселюдно і негайно страчений був”). Наскільки відомо, про чернігівського володаря, претендента на Галицьке князівство, інформації у латиномовних пам’ятках збереглося обмаль. Обставини його вбивства відомі, насамперед, з руської літописної та агіографічної традицій³⁷. Складно визначити, яким чином докладні відомості³⁸ потрапили до твору італійського гуманіста, котрий в XV ст. працював при угорському дворі. Про династичні зв’язки між Арпадами, як далекими попередниками Матяша Гуняді, і Ольговичами А. Бонфіні навряд чи знав. Можна припустити, що він використав запис францисканця Іоана де Плано Карпіні³⁹, однак не варто також забувати про ймовірні впливи східнохристиянської літератури.

А. Бонфіні, зокрема, вважав, що Кунігунда Ростиславівна, дружина чеського володаря Пшемисла-Оттокара II, була донькою короля Москви: “Ottocarum autem ... vivente adhuc uxore

Буланін, 2012).

³⁵ Antonio Bonfini, *Historia Pannonica*, 202–204. Про руські сюжети в роботі Рогерія див.: Михаил Юрасов. “Горестная песнь” Рогерия как источник по истории народов Восточной Европы. *Мининские чтения: Сборник научных трудов по истории Восточной Европы в XI–XVII вв.* (Нижний Новгород: “Кварц”, 2011), 286–292.

³⁶ Antonio Bonfini, *Historia Pannonica*, 204.

³⁷ Martin Dimnik. *The Dynasty*, 369.

³⁸ Пор.: Ипатьевская летопись, 795; Микола Котляр. Коментар до літопису, 259–261.

³⁹ Твір Іоана був добре відомим у тогочасній Європі. Див.: Martin Dimnik. *The Dynasty*, 370.

legitima, alteram induxit, Regis Moscoviae filiam, quae Kunigundis dicta est”⁴⁰ (“Оттокар зате ... дав розлучення жінці законній, іншу пошлюбив, короля Московії доньку на ім'я Кунігунда”). У старших європейських джерелах її знали як спадкоємицю “regis Ruscie”⁴¹. На жаль, не можна абсолютно впевнено сказати, чи її батько князь Ростислав Михайлович (бл.1219–1262) дійсно володів титулом “короля Русі”. Можливо, це було просто звання, яким його нагородили хроністи. Наприклад, чернігівський, галицький князь, зять Бели IV був відомий також як “dux Bulgarorum”, “magni principis Mazzovie”⁴² і навіть “rex Moskoviae”. Останнє “назвисько” записане у “Хроніці Австрії” Вейта Арнпека (†1496)⁴³, яку А. Бонфіні точно тримав в руках⁴⁴. Син Михайла Всеволодовича, безперечно, правителем Москви не був. Напевно, це означення народилося під впливом того, що князь Ростислав володів Мачвою⁴⁵. Цього регіону середньовічні хроністи XV ст. не знали, проте чули про Москву, тому перетворили “Machoviae” у “Moskoviae”.

Остання важлива звістка, яку записав А. Бонфіні, пов'язана з вишеградськими перемовинами королів Карла Роберта Анжуйського та Казимира III: “...Visegradum Lochs Dux Ruthenorum advenit, delectum secum equitatum adduxit, postulavit perpetuum pacem, ac fidissime amicitie officia cuncta promisit, annuit postulationi Carolus, virumque icto foedere, honorifice donatum dimisit”⁴⁶ (“До Вишеграду Лоха, князь Русі, прибув, вибраних з собою вершників привів, запропонував вічний мир, найвірніші дружні стосунки заразом обіцяв, затвердив слова [його] Карл, і мужі угоду підтримали, шанобливо з дарами відпустив”). Повідомлення запозичене з угорських джерел. Аналогічна інформація зустрічається у “Будайській” і “Дубницькій” хроніках, а також в роботі Яноша Туроці (†1489)⁴⁷. Останній,

⁴⁰ Antonio Bonfini. *Historia Pannonica*, 215.

⁴¹ Ілля Паршин. *Дипломатія*, 109–110.

⁴² Віктор Мандзяк. Ростислав Михайлович – “Dux Galiciae et imperator Bulgarorum”. *Княжа доба: історія і культура*. Вип. 5. (Львів, 2011), 131–143.

⁴³ Див.: Viti Arenpeckii Chronicon Austriacum. *Scriptores Rerum Austriacarum*. T. 1. Ed. H. Pez, (Lipsiae: Sumptibus Joh. Frid. Gleditschii B. Filii, 1721), 1222.

⁴⁴ Gerhard Rill. Bonfini, Antonio. *Dizionario Biografico degli Italiani*, www.treccani.it доступ отримано 6 серпня 2019, [http://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-bonfini_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-bonfini_(Dizionario-Biografico)/)

⁴⁵ Джура Гарді. Чи Ростислав Михайлович був баном Мачви?, 199–203.

⁴⁶ Antonio Bonfini, *Historia Pannonica*, 231–232.

⁴⁷ Ілля Паршин. *Дипломатія*, 217–219.

до речі, перебував при дворі Матяша Корвіна разом з А. Бонфіні⁴⁸. Італієць лише переписав текст своїми словами. Вартість цього свідчення, напевно, напевно, у тому, що раніше, наскільки вдалося встановити, його до наукової дискусії не залучали.

Стосовно особи “Locha Dux Ruthenorum” певність відсутня. В інших пам’ятках володаря названо “Lothka”. Наприклад, у польській історіографії утвердилася думка, що ним був князь Юрій-Болеслав Тройденевич, спадкоємець Романовичів з мазовецької династії⁴⁹. Аналогічні погляди подекуди домінують і тепер. Мета його приїзду до Вишеграда полягала, начебто, у бажанні закріпити галицькі та волинські землі за Казимиром III⁵⁰. Щоправда, сам польський король ніколи цієї гіпотетичної угоди не підтверджував⁵¹, а факт візиту й участі князя Юрія-Болеслава в угорсько-польських переговорах не виходить за межі припущень. Об’єктивно видається позиція істориків, які у згаданому Лотці вбачають добжинського князя Владислава Земовитовича⁵². Він, очевидно, розраховував з чужою допомогою поборотися за Галицько-Волинську державу. Однак після вбивства князя Юрія-Болеслава Тройденевича 1340 р. про його претензії не йшлося.

Отже, А. Бонфіні, працюючи при дворі угорського короля Матяша Корвіна, занотував кілька сюжетів, пов’язаних з державою Романовичів XIII–XIV ст. Зокрема, італієць зауважив, що Львів названий на честь “імператора Лева”, напевно, князя Лева Даниловича, переможця “варварів”. Не зважаючи на доволі недокладні обставини, ця згадка з другої половини XV ст. на даний момент є однією з найстарших, де зазначено зв’язок найменування княжого центру та руського володаря. Нехарактерним для європейських авторів є запис про убивство Михайла Всеволодовича у монгольському таборі – цю подію трактують переважно на підставі руських літописних та життєвих текстів. Також А. Бонфіні переписав зі старших джерел інформацію про участь князя Данила Романовича в коронаційних урочистостях Бели IV, прихід монголів до Європи, шлюб Кунігунди Ростиславівни з богемським правителем Пшемислом-Оттокарром II, прибуття загадкового “Лотки” до Вишегра-

⁴⁸ Pál Engel. *The Realm of St. Stephan*, 321–322.

⁴⁹ Stanisław Zakrzewski. *Wpływ*, 26–27; Bronisław Włodarski, *Polska i Rus*, 288.

⁵⁰ Alexander Swieżawski. *Regencja Władysława Opolczyka na Rusi Czervonej*, 250–251.

⁵¹ Леонтій Войтович. *Галич*, 369–372.

⁵² Там само, 370.

да у 1335 р. Хоча ці відомості компілятивні, вони дещо розширюють наявні знання з історії Русі.

Illia PARSHYN. HALYCH-VOLYNIAN EPISODES IN “RE-RUM HUNGARICARUM DECADES” BY ANTONIO BONFINI.

The main thesis of the article is connected with Hungarian chronicler traditions, which existed near the court of king Matthias Corwin. The investigation analyzes the testimonies of Italian humanist Antonio Bonfini about the Galicia-Volynian state and its rulers. He wrote “Rerum Hungaricarum decades”, a detail compilation of Hungarian history. The work is filled with Renaissance myths, but, at the same time, is important for medieval historians.

The chronicler worked at the court of King Matthias Corwin, so he left some descriptions of Rus' history of the XIII–XIV centuries. In particular, he was perhaps one the first among other medieval authors who had associated the foundation of Lviv with duke Lev Danylovych. In his opinion, the ruler won the battle against “barbarians”, called the city in his honor and made it the center of Rus'. It is difficult to say where this information was borrowed from. The researched note is the new found and one of the oldest mentions about duke Lev Danylovych, who named the city in his name. Other authors, for example, Sebastian Mьnster, wrote and published their works later. In particular, Polish and Hungarian historians of the XVII century modified the older notes and “transformed” duke Lev into an ally of the Frankish Emperor Charlemagne.

Also A. Bonfini described the murder of the Chernihiv ruler Mykhailo Vsevolodovych. He hardly knew about the dynastic connections between Arpad dynasty, as the distant predecessors of Matthias Corwin, and Olgovychi. It is concluded, that the martyrdom of the ruler came either from the retelling of Franciscan monk Plano Carpini or from an indeterminate Rus' text.

Italian chronicler mentioned about the marriage of Kunigunda and bohemian ruler Prsemysl Ottokar II. A. Bonfini thought, that she was a daughter of “rex Moskoviae”. Unfortunately, it is impossible to say with certainty whether her father duke Rostyslav Mykhailovych really held the title of “rex Rusciae”. Maybe it was just a name he was awarded by chroniclers. For example, the Chernihiv and Galician prince, son-in-law of Bela IV was also known as “dux Bulgarorum”, “magni principis Mazzovie” and even “rex Moskoviae”. The last title is recorded in the

“Chronicle of Austria” by Veit Arnpeck. A. Bonfini used this text for his own compilation. Mykhailo Vsevolodovych’s son was not a ruler of Moscow. Probably, this designation was born under the influence that Prince Rostyslav was an overlord of Machva. Medieval chroniclers in XV century did not know this region, but they had heard about Moscow, so they transformed “Machovia” into “Moskovia”.

In addition, it was found that Italian chronicler covered the participation of duke Danylo Romanovych in the coronation of Bela IV, described the appearance of the Mongols in Rus’ and the transition of the nomads through the Carpathians. It is shown, that these mentions are based on the older Hungarian and German chronicle traditions. They are valuable only as historiography notes.

Chronicler wrote about the arrival of the mysterious Lothka, prince of Rus’, to Visegrad in 1335. It is important, that A. Bonfini named him “Locha”. Polish historians thought that Lothka was a form of name Boleslaw (in polish historiography – Boleslaw, son of Troyden). However, cited record does not give reasons to identify Lothka with this duke.

So, the Italian humanist of the XV century reproduced only a few elements of the past of Galicia-Volynian state. At the same time, even such speculative details are important for the next investigations of the Ukrainian medieval history.

Key words: *Antonio Bonfini, Romanovych’s state, Hungarian kingdom, Lviv, Rus’.*